

Kohtuasi C-281/22

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

25. aprill 2022

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Oberlandesgericht Wien (liidumaa kõrgeim kohus Viinis, Austria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

8. aprill 2022

Süüdistatavad ja kaebajad:

G. K.

B. O. D. GmbH

S. L.

Põhikohtuasja ese

Kaebused määruste peale, millega on kohtud andnud loa Austrias asuva Euroopa delegaatprokuröri määratud läbiotsimisele ning esemete arestimisele kaebajate elu- ja äriruumides

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Liidu õiguse, eelkõige nõukogu 12. oktoobri 2017. aasta määruse (EL) 2017/1939, millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel, artikli 31 lõike 3 esimese lõigu ja artikli 32 tõlgendamine; ELT artikkel 267

Eelotsuse küsimused

1. Kas liidu õigust, eelkõige nõukogu 12. oktoobri 2017. aasta määruse (EL) 2017/1939, millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel, artikli 31 lõike 3 esimest lõiku ja artiklit 32 tuleb tõlgendada nii, et olukorras, kus piiriüleste uurimiste korral on meetme võtmiseks abistava Euroopa

delegaatprokuröri liikmesriigis vaja kohtu luba, tuleb hinnata kõiki materiaaõiguslikke aspekte, nagu kriminaalkorras karistatavus, kahtlustus kuriteo toimepanekus, vajalikkus ja proportsionaalsus?

2. Kas hindamisel tuleb arvesse võtta, kas meetme võtmise lubatavust on hinnanud juba asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi kohus selle liikmesriigi õiguse alusel?

3. Juhul kui esimesele küsimusele vastatakse eitavalt ja teisele küsimusele jaatavalt, siis millises ulatuses peab toimuma kohtulik kontroll abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigis?

Viidatud liidu õigusnormid

Nõukogu 12. oktoobri 2017. aasta määrus (EL) 2017/1939, millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel; eelkõige artiklid 30, 31, 32 ja 42, põhjendused 72 ja 73

Viidatud riigisisised õigusnormid

Föderaalseadus Euroopa Prokuratuuri asutamise kohta (Bundesgesetz zur Durchführung der Europäischen Staatsanwaltschaft; Europäische Staatsanwaltschafts-Durchführungsgesetz, edaspidi „EUSTA-DG“); eelkõige § 11 lõige 2

(Austria) kriminaalmenetluse seadustik (Strafprozessordnung, edaspidi „StPO“; eelkõige §-d 117, 119 ja 120

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Euroopa Prokuratuur, nimelt asja menetlev Euroopa delegaatprokurör Saksamaa Liitvabariigis (München) viib läbi uurimist – mh – G. K., S. L. ja B. O. D. GmbH suhtes, tuginedes direktiivi 2017/1371 artikli 3 lõike 2 punktidele a ja c; Saksa maksukorralduse seadustiku (Abgabenordnung) § 370 lõike 1 punktile 1, lõike 2 punktile 3, § 373 lõikele 1 ja lõike 2 punktile 3; Saksa karistusseadustiku (Strafgesetzbuch) §-le 129. Nimetatud isikuid kahtlustatakse Euroopa Liidu tollieeskirjade rikkumises (Ameerika Ühendriikidest pärineva) biodiisli importimisel valeandmete esitamise tõttu ja sellega ligikaudu 1 295 000 euro suuruse kogukahju tekitamises.
- 2 Uurimist abistav Euroopa delegaatprokurör Austrias tegi 9. novembril 2021 määruse (EL) 2017/1939 artikli 31 alusel korralduse, mille punktis 1 määras ta kahtlustatavast ettevõtja B. O. D. GmbH ja kahtlustatava G. K. elu- ja äriruumide läbiotsimise aadressil M. (Landesgericht Korneuburg (liidumaa kohus Korneuburgis, Austria)), kahtlustatavast ettevõtja B. O. D. GmbH äriruumide läbiotsimise aadressil K (Landesgericht Krems an der Donau (liidumaa kohus

Krems an der Donau's)), kahtlustatava G. K. eluruumide läbiotsimise aadressil R. ja kahtlustatava S. L. eluruumide läbiotsimise aadressil S. (Landesgericht Wiener Neustadt (liidumaa kohus Wiener Neustadtis)) ning kahtlustatavast ettevõtja B. O. D. GmbH ja tema „emaettevõtja“ B. O. D. s.r.o & Co KS äriruumide läbiotsimise aadressil S. (Landesgericht für Strafsachen Wien (liidumaa kriminaalajade kohus Wienis)), palus viidatud kohtutes asja ainuisikuliselt lahendavalt kohtunikult (edaspidi „ainukohtunik“) nimetatud meetmete võtmiseks luba, ning punktis 2 määras tellimustega seotud dokumentide, kontoväljavõtete, kirjavahetuse ja asjaomase riistvara ning andmekandjate jmt arestimise.

- 3 Asjaomased pädevad ainukohtunikud andsid abistava Euroopa delegaatprokuröri korralduse punktis 1 määratud meetmete võtmiseks loa, tuginedes seal viidatud põhjustele.
- 4 Abistav Euroopa delegaatprokurör andis korralduse elu- ja äriruumide tegelikult läbiotsimiseks, mille viis seejärel läbi pädev maksuasutus.
- 5 Vastavalt prokuröri korraldustele, mis on identsed – välja arvatud osas, mis puudutab uurimise toimumise kohta ja kahtlustatavate isikuid –, on isikutele esitatud kahtlustus järgmiste süütegude toimepanekus:

„Euroopa Prokuratuur viib Saksamaal asuva Euroopa delegaatprokuröri isikus läbi uurimist I.000080/2021, mille ese on kahtlustus jätkuvas maksudest kõrvalehoidumises suures ulatuses ja osalemine maksudest kõrvalehoidumiseks loodud kuritegelikus ühenduses vastavalt Saksa maksukorralduse seadustiku § 370 lõike 1 punktile 1, lõike 2 punktile 3 ja § 373 lõikele 1 ja lõike 2 punktile 3 ning Saksa karistusseadustiku §-le 129. Vastavalt senisele kahtlustusele on organiseeritud kuritegelik ühendus välja töötanud ulatusliku skeemi, et importida Bosniast ja Hertsegoviinast Euroopa Liitu biodiisli, mis on väidetavalt toodetud kohaliku ettevõtja S. E. D.O.O. kasutatud toiduõlist. Väidetavalt oli kõnealune „kasutatud toiduõli“ imporditud Bosniasse ja Hertsegoviinasse Ameerika Ühendriikidest. Tegelikult oli biodiisel toodetud Ameerika Ühendriikides ilma vahepealsete töötlus- või tootmisetappideta Bosnias ja Hertsegoviinas. Paljudel juhtudel (vt allpool) olid B. O. Group kontserni kuuluvad ettevõtjad sõlminud ettevõtjaga S. E. D.O.O. lepingu, mille ese oli „Bosnias ja Hertsegoviinas toodetud“ biodiisli ost ja import, kõnealune kontsern reklaamis veebis oma Euroopäilest äritegevust, sealhulgas kasutatud toiduõli kogumist ja müüki kogu Euroopas ning biodiisli tootmist ja müüki. Vähemasti 40 korral veeti ühtekokku ligikaudu 1000 tonni väidetavalt Bosnias ja Hertsegoviinas toodetud kütust transiidiprotseduuri (T1) kasutades maanteed pidi Horvaatia ja Austria kaudu Saksamaale ja suunati Dresdenis tolliprotseduurile, et toimetada see Austria ettevõtja B. O. D. GmbH nimel (juhatajad S. L. ja G. K.), kes oli eksportija S. E. D.O.O. lepingupartner, kätte kohalikule ettevõtjale B. S. GmbH (juhataja R. R. M.). Veel 62 juhul veeti ühtekokku ligikaudu 1500 tonni sama biodiisli maanteed pidi Horvaatia kaudu Austriasse ja suunati Spielfeldis, Austria, tolliprotseduurile, et toimetada see kätte kohalikule ettevõtjale B. O. D. GmbH (juhataja S. L.), asukoht M, Austria. Mõlema tarne ja nende aluseks olnud lepingu

puhul kasutati tarneklauslit „DAP (Delivered at Place / tarnitud nimetatud kohta)“, mis tähendab, et tarne Saksamaal/Austrias pidi teostama S. E., samal ajal kui impordiprotseduur, sealhulgas tollideklaratsioonide esitamine oli B. O. D. GmbH ülesanne, millest tulenevalt on viidatud ettevõtja vastavalt liidu tolliseadustiku artiklile 77 maksu tasumise eest vastutav ettevõtja, olgugi et ta kasutas eriomase veoettevõtja teenuseid (artikli 77 lõige 3).

Kuna asjaomases tollideklaratsioonis oli aga vääralt viidatud mittesooduspäritolule Bosnias ja Hertsegoviinas ning märgitud TARIC-kood, millest tulenevalt oleks biodiisel olnud dumpinguvastastest tollimaksudest ja tasakaalustavatest tollimaksudest vabastatud ka siis, kui tõele vastavalt oleks deklareeritud selle tegelik tootmiskoht (Ameerika Ühendriigid), nõudis pädev tolliasutus sisse vaid impordikäibemaksu. Sellest tulenes vähemalt 1 295 151,11 euro suurune kahju (sisse nõudmata maks Saksamaal summas 445 151,11 eurot ja Austrias summas 850 000 eurot). 25% äriühingu B. S. GmbH põhikapitalist kuulub Slovaki äriühingule **B. O. D. s.r.o. & co KS** (juhataja S. L., Austria kodanik), mis on ise ka Austria äriühingu **B. O. D. GmbH** (juhataja samuti S. L. ning Austria kodanik G. K.) emaettevõtja. Äriühingut **B. O. D. s.r.o. & co KS** esindas mõnikord G. K., kuigi ametlikult oli ta seotud vaid äriühinguga **B. O. D. GmbH**. Äriühing **B. O. D. GmbH** ise oli nii Bosnias ja Hertsegoviinas asuva väidetava tootja **S. E. D.O.O.** lepingupartner, kes vastutas tollideklaratsiooni esitamise eest Dresdenis, kui ka teatavate Dresdenis deklareeritud kaupade saaja, olgugi et need kaubad saadeti seejärel uuesti Austriasse, et toimetada need kätte kauba saajale. Peale selle on alust eeldada, et sama liiki kokkulepe oli sõlmitud teiste kauba saajatest äriühingutega Saksamaal ja lõppude lõpuks oli äriühing **B. O. D. GmbH** kõnealuste Austrias deklareeritud kaubatarnete saaja.

Äriühingu **B. S. GmbH** (kes oli kauba saaja enamikul juhtudel, mil biodiisel suunati tolliprotseduurile Dresdenis/Saksamaa) juhataja R. R. M. oli algselt biodiisli väidetavalt tootva ja Euroopa Liidu vahenditest subsideeritud äriühingu asutaja ja ainuosanik. Turul toimunud suundumuste tõttu oli viidatud ettevõtja majanduslik olukord muutunud ebastabiilseks, mistõttu liitus M. skeemiga, mis kasutas ära riiklike maksuseaduste vahelisi erinevusi, et toota mineraalõlidiisli ja müüa seda „määrdeainena“ Ida-Euroopa saajatele, hoidudes nii kõrvale energiaaktsiisi ja käibemaksu tasumisest ligikaudu 73 miljoni euro ulatuses (Frankfurt/Maini prokuratuuri 31. juuli 2018. aasta süüdistusakt, toimiku nr 7550, Js 216177/15).

Nimetatud suundumuste tõttu ostis Slovaki ettevõtja **B. O. D. s.r.o. & co KS** (juhataja S. L.) 2018. aastal 25% osaluse ettevõtjas **B. S. GmbH**. Esimesena nimetatud ettevõtja on äriühingu **B. O. D. GmbH** (juhataja samuti S. L.) ainuosanik.

Ameerika Ühendriikide kodanikud B. V. ja N. K. on äriühingu **S. E. D.O.O.** omanikud, kes eeltoodetud biodiisli Ameerika Ühendriikide residendist tarnija (B. E. S. ja W. O. Trade LLC) omanduses olles tarnisid omakorda äriühingule

S. E. D.O.O. „kasutatud toiduõli“ kattevarjus biodiisli, mis seejärel reeksporditi Euroopa Liitu kui „Bosnias ja Hertsegoviinas“ toodetud biodiisel. S. E. D.O.O. ise on B. E. S. tütarettevõtja.

Kõik see viib kahtlustatavani M., kes püüdis oma ettevõtte majanduslikke raskusi ületada osalemisega suuremahulise tolli- ja maksupettuse toimepanemiseks välja töötatud ebaseaduslikus skeemis ja lõi koos teiste kahtlustatavatega kuritegeliku ühenduse, mis keskendus Euroopa Liitu ja selle liikmesriike kahjustavale tegevusele ja tõi sellega Euroopa Liidu turule kunstlikult „vähendatud hinnaga“ kütust.

Austria tolliasutused said vahepeal vastastikuse ametiabi korras kinnituse Bosnias väljastatud päritolusertifikaadi „ehtsuse“ kohta. Kuna selle oli aga väljastanud tegude toimepanemises ilmselgelt osalenud ettevõtja S. E. D.O.O. ise, ei suuda see ümber lükata muid kogutud tõendite põhjal tehtud järeldusi.

Kirjeldatud asjaoludest tulenevalt kahtlustatakse nimetatud füüsilisi ja juriidilisi isikuid kuritegude toimepanemises, mis kuuluvad vastavalt määruse 2017/1939 artikli 22 lõikele 1 koostoimes direktiivi 2017/1371 artikli 3 lõike 2 punktidega a ja c Euroopa Prokuratuuri pädevusse. Nimetatud kuriteod on Saksamaal kriminaalkorras karistatavad vastavalt Saksa maksukorralduse seadustiku (Abgabenordnung) § 370 lõike 1 punktile 1, lõike 2 punktile 3, § 373 lõikele 1 ja lõike 2 punktile 3 ning Saksa karistusseadustiku (Strafgesetzbuch) §-le 129. Austrias tuleneb kriminaalkorras karistatavus maksukuritegude eest mõistetavate karistuste seaduse (Finanzstrafgesetz, edaspidi „FinStrG“) § 135 lõikest 2, § 39 lõike 1 punktist a, StGB §-st 278.“

Määratud meemete vajalikkuse ja õiguspärasuse kohta märgiti järgmist:

„Määratud meetmega hõlmatud aadressid on kahtlustatavast ühenduse ja/või kahtlustatavatest füüsiliste isikute äriruumide aadressid. Tulenevalt nende suhtes esitatud kahtlustustest tuleb lähtuda sellest, et punktis 2 märgitud esemete arestimine on vajalik tõendite kogumiseks (StPO § 110 lõike 1 punkt 1), kuna nii saab teha usaldusväärseid järeldusi selle kohta, kas tõepoolest oli tegemist sisuliselt väärade või võltsitud arvetega ja kas need olid koostatud selleks, et jätta impordimaksudest kõrvalehoidumise eesmärgil mulje kauba väikesest väärtusest.

Läbiotsimise meede on vajalik kuritegude uurimiseks, kuna G. K., S. L., B. O. D. GmbH suhtes esinevat kahtlustust silmas pidades on vaid nii võimalik tagada otsitavate dokumentide arestimine täielikult, viivitusega ja uurimist kahjustamata. Võimalikku karistust silmas pidades ei ole meetmed asja tähtsuse suhtes ebaproportsionaalsed.“

Põhikohtuasja poolte peamised väited

- 6 B. O. D. GmbH, G. K. ja S. L. esitasid 1. detsembril 2021 tähtjaks samasisulised kaebused määruste peale, millega olid kohtud andnud loa rakendada (elu- ja

äriruumide) läbiotsimise meetet; kokkuvõtlikult märgitakse kaebustes, et süüteokoosseis puudub või on see äärmiselt puudulikult põhjendatud, arestimise aeg on ajaliselt piiritletud lubamatult laialt ja rikutud on EIÕK artikli 8 lõiget 1 (advokaadi ja kliendi vahelise usalduse rikkumine), ning esitatakse õigusnormide rikkumisest tulenevad vastuväited arestimise määramise ja läbiviimise vastu. Viimaks esitatakse ka „vastuväide“ osas, mis puudutab arestitud dokumentide edastamist Saksa asutustele enne seda, kui kaebuste ja vastuväidete kohta on tehtud jõustunud otsused.

- 7 Austrias asuv abistav Euroopa delegaatprokurör märkis 15. veebruari 2022. aasta seisukohas, et kaebused tuleb jätta rahuldamata, sest – kokkuvõtlikult – kaebused ei ole materiaalõiguslikult põhjendatud, liiatigi kuna määrusega 2017/1939 on loodud piiriüleste uurimismeetmete uudne õigusraamistik, mis küll senisest õigusabist eri liikmesriikide kahe asutuse vahel erineb, kuid millega arendatakse sisuliselt edasi kriminaalajades vastastikuse tunnustamise põhimõtet, mistõttu saab uurimismeetmete sisulisi aluseid – analoogia alusel Euroopa uurimismäärust kriminaalajades käsitleva direktiiviga – kontrollida vaid väljastanud riigis. Seega peaksid lubatavuse tingimusi, mida tuleb hinnata asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri riigi õiguse kohaselt (määruse 2017/1939 artikli 28 lõiked 1 ja 2), kontrollima vaid selle riigi kohtud. See on nii ka juhul, kui soovitakse välja selgitada Euroopa Prokuratuuri pädevust. Abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigis tuleb uurimismeetmete võtmisel kontrollida vaid sealseid menetlusõigusnorme, mitte aga materiaalõiguslikke aspekte. Konkreetse asja puhul tuleb viidata sellele, et asjaomast kahtlustust on pädev Amtsgericht Müncheni (Müncheni esimese astme kohus) kohtunik Saksamaa Liitvabariigis juba kontrollinud. Seega tuleb jätta kaebus rahuldamata.
- 8 Kaebajad esitasid sellele vastuväited, märkides peamiselt seda, et nende hinnangul ei ole Austrias kuritegu toime pandud ja nimetatud isikute puhul ei ole ilmnenu kuriteo asjaolusid, mistõttu on Austria tolliasutus õigustatult viidanud „karistusõigusliku tõendite kogumise ja tõendamise probleemile“. Seda arvestades ei ole määratud läbiotsimised vähemasti proportsionaalsed ega vajalikud (14. märtsi 2022. aasta avaldus).
- 9 Oberlandesgericht Wien (liidumaa kõrgeim kohus Viinis) peab tegema otsuse kaebuse kohta, mis esitati määruste peale, millega eespool mainitud esimese astme kohtud andsid loa elu- ja äriruumide läbiotsimiseks.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühikokkuvõte

- 10 Määruse 2017/1939 artikli 31 lõike 3 ja artikli 32 põhjal koostoimes nende sätete kohta esitatud kaalutlustega võiks asuda seisukohale, et olukorras, kus abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigis võetavale meetmele peab loa andma kohus, tuleb võetavat meetet kontrollida selle liikmesriigi kõikide menetlus- ja materiaalõigusnormide alusel. See viiks aga selleni, et kohtule, kelle poole on abistav Euroopa delegaatprokurör pöördunud, tuleks asja menetleva Euroopa

delegaatprokuröri liikmesriigist hindamisalusena edastada kõik vajalikud dokumendid või toimikud, mis tooks eelkõige juhul, kui hõlmatud on mitu liikmesriiki, lisaks vajalikule tõlkimistöele kaasa ühe ja sama uurimise kontrollimise, et meetmele saaks luba anda erinevate õiguskordadega riikides. Seda vähemasti juhul, kui asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri riigis ei ole meetme võtmiseks kohtu luba üldse vajalik.

- 11 Sellega võetaks küll arvesse asjaolu, et Euroopa Prokuratuur on ühtne asutus (vt määruse 2017/1939 artikli 8 lõige 1), ja järelikult tuleb vastastikuse tunnustamise õiguslikele instrumentidele tugineda vaid erandkorras (määruse 2017/1939 artikli 31 lõige 6), kuid praktiliselt tähendaks see tohutut tagasiminekut. Seda seetõttu, et vastupidi näiteks Euroopa uurimismäärusele, mida tuleb taotluse saajaks olevas riigis kontrollida vaid mõnest menetlusõiguslikust aspektist, oleks taotletud meetmele loa andmiseks vaja igas asjaomases liikmesriigis (olenevalt riigisisest õiguslikust olukorrast) korraldada senise uurimise täielik kontroll (seda asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri riigi õigusliku olukorra alusel; määruse 2017/1939 artikli 31 lõige 2). Ka meetme võtmisel tuleb võimalikult suures ulatuses järgida asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri riigi õigusnorme (määruse 2017/1939 artikkel 32). See toob omakorda kaasa selle, et – nagu juba märgitud – edastada ei tuleks mitte ainult tõend Euroopa uurimismääruse tähenduses, vaid edastada tuleks kõik hindamiseks vajalikud toimumaterjalid, kuna vastasel korral ei oleks kohtutel vajalikku alust, et hinnata asjaolusid menetlus- ja materiaalõigusnormide alusel.
- 12 Kui tõlgendada käesolevas asjas kõne all olevat määrust 2017/1939 kiire, tõhusa ja ökonoomse kriminaalvastutusele võtmise aspektist, on niisiis alust eeldada, et meetmele loa andmisel taotluse saajaks oleva Euroopa delegaatprokuröri riigis peab kohus piirduma vaid menetlusõiguslike aspektidega. Seda vähemasti siis, kui asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri riigis on kohtulik kontroll juba toimunud.
- 13 Selline tõlgendus on aga vastuolus sedalaadi otsuste vastastikust tunnustamist käsitlevate instrumentide pelgalt subsidiaarse kaasamisega, nagu on sõnaselgelt sätestatud (määruse 2017/1939 artikli 31 lõige 6).
- 14 Seepärast palutakse Euroopa Kohtul õiguslikku olukorda selgitada.